

Litewski Kraków

Spacer po litewskich śladach w Krakowie

Opracował: dr Kamil Pecela

Broszura wydana
w ramach programu
towarzyszącego wystawie
„M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść”

1 Kościół św. Kazimierza Królewicza – zabytkowy kościół rzymskokatolicki wraz z klasztorem franciszkanów d. reformatów przy ul. Reformackiej 4. Św. Kazimierz, urodzony w Krakowie, jest patronem Litwy i młodzieży litewskiej. To najbardziej wymowny symbol łączności Krakowa i Litwy. W pochodzącej z XVII w. świątyni znajduje się obraz świętego, autorstwa Daniela Schultza. W sposobie przedstawienia postaci płótno odbiega od tradycji – swoje atrybuty, krucyfiks i lilie, krakowski Kazimierz trzyma razem w jednej ręce, nie zaś osobno w dwóch rękach. Tym bardziej różni się od najpopularniejszego obrazu na Litwie – trójrękiego św. Kazimierza z katedry wileńskiej. Dziewiętnastowieczna kopia obrazu Schultza znajduje się w Widuklach (lit. Viduklė) w rejonie rosieńskim (lit. Raseiniai). Dzień św. Kazimierza – 4 marca – w krakowskim kościele świętowany jest podobnie jak na Litwie – podczas nabożeństw obecne są charakterystyczne wysokie palmy.

2 Pomnik Jadwigi i Jagiełły – powstał w 1886 r. według projektu Karola Knausa, wykonany przez Oskara Sosnowskiego. Pomnik upamiętnia 500-lecie unii polsko-litewskiej (Unia w Krewie). Unia polsko-litewska to okres, gdy Kraków i Wilno były nie tyle połączone

bezpośrednimi więzami, ile stanowiły dwa niezależne, ale równoległe i równie ważne ośrodki, bezpośrednio na siebie oddziałujące

3 Pomnik Grunwaldzki – pomnik konny króla Władysława Jagiełły na placu Jana Matejki, wzniesiony w 1910 z fundacji Ignacego Jana Paderewskiego według projektu Antoniego Wiwulskiego w 500. rocznicę bitwy pod Grunwaldem. Odnosi się on nie tylko do czasów unijnych, ale również do tego, jak w momencie jego odsłonięcia kształtował się stosunek do unii nieistniejących jeszcze, dopiero projektowanych Polski i Litwy. Poprzez postać pochodzącego ze Żmudzi Wiwulskiego łączy się z gronem litewskich artystów, którzy na początku XX w. studiowali w sąsiedniej Akademii Sztuk Pięknych (Petras Rimša, Adomas Varnas, Ignas Šlapėlis, Adalbertas Staneika, Kazimieras Ulianskis, Justinas Vienožinskis) oraz w innych krakowskich uczelniach (Sofija Kymantaitė – przyszła żona Čiurlionisa, Zigmas Skirgaila). Litewscy studenci ASP właśnie w Krakowie stykali się z najświeższymi trendami w sztuce i przeszczepiali je później na grunt litewski, nie tylko dając podwaliny instytucjonalne dla życia artystycznego Litwy, ale także przyczyniając się znacznie do zmiany paradygmatu tej sztuki.

Litewski Kraków

Spacer po litewskich śladach w Krakowie

Opracował: dr Kamil Pecela

Broszura wydana
w ramach programu
towarzyszącego wystawie
„M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść”

4 „Jama Michalika” – w kamienicy Bełzowskiej przy ul. Floriańskiej 45. To tutaj funkcjonował kabaret „Zielony Balonik”, którego jedną z najbarwniejszych postaci, znaną ze swych bulwersujących improwizacji, był Juozapas Albinas Herbačiauskas (Józef Albin Herbaczewski). Jedną z legend Młodej Polski to Litwin, zaangażowany nie tylko w życie krakowskiej bohemy, ale i w działalność Litwinów w Krakowie. Propagował on wiedzę o Litwie w „Klubie Słowiańskim” Mariana Zdziechowskiego (który również uważał się za Litwina, choć w sensie „wielkksiążęcym”), na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie prowadził lektorat języka litewskiego, wreszcie w założonym w 1904 r. Towarzystwie Litewskim „Ruta”, któremu przewodził, a do którego należeli niemal wszyscy wspomniani wcześniej Litwini – studenci krakowskich uczelni. Owocem działalności Towarzystwa – pierwszego tego typu na ziemiach polskich – jest wydany w Krakowie w 1907 r. pierwszy litewski almanach literacki *Gabija*, który był istotnym impulsem do modernizacji literatury litewskiej na początku XX w.

5 Ul. św. Tomasza (20, 26) – pod numerem 20. mieścił się sklep z dewocjonaliami Juozasa Angrabaitisa – sławnego książkonosza, redaktora czasopisma „Apžvalga”, zasłużonego dla ruchu litewskiego odrodzenia narodowego. Stąd wysyłał na Litwę modlitewniki i dewocjonia, starając się podtrzymać represjonowaną kulturę. Nie zapominał przy tym o Litwinach krakowskich, roztaczając

nad nimi opiekę na miarę możliwości. Kilka kamienic dalej po II wojnie światowej chwilowe schronienie znalazł ostatni wielki Litwin polskiej literatury – Czesław Miłosz. Mówił o tej ulicy, że bardzo przypomina mu Wilno.

6 Kamienica przy Rynku Głównym 45 – tutaj mieszkał Herbaczewski. Wywoływał tu duchy, strzelał do nich, albo w lęku przed nimi zapraszał swoich znajomych, aby z nim nocowali. Ważniejsze jednak, że mieściła się tu bogata biblioteka lituanistyczna Towarzystwa „Ruta”. Dzięki niej swoje ważne studium – *Litwa. Studium o odrodzeniu narodu litewskiego* – napisał Michał Romer. Jego krewna, Helena Romer-Ochenkowska, przebywała w Krakowie kilka lat wcześniej – „wolną” Galicję skonstrastowała później ze „zniewoloną” Litwą w swojej powieści *Majaki*.

7 Pomnik Adama Mickiewicza – pomnik według projektu Teodora Rygiera, którego uroczyste odsłonięcie nastąpiło 16 czerwca 1898 r., czyli w setną rocznicę urodzin Mickiewicza. Dla Krakowa, miasta poetów, najwybitniejszy polski czy litewski poeta ma znaczenie symboliczne. Kult poezji okazują przede wszystkim poloniści, z których najślynniejszy – Stanisław Pigoń, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego – był szefem polonistyki wileńskiej w latach międzywojennych. Takie same więzy łączą z Wilnem profesorów Józefa Kallenbacha i Ludwika Janowskiego.

Litewski Kraków

Spacer po litewskich śladach w Krakowie

Opracował: dr Kamil Pecela

Broszura wydana
w ramach programu
towarzyszącego wystawie
„M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść”

8 Collegium Novum – serce Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uczelnia jest związana z Litwą nie tylko poprzez swoją nazwę. Do Akademii Krakowskiej zjeżdżała na studia młodzież szlachecka z wszystkich litewskich prowincji. Bursa litewska, ufundowana przez królową Jadwigę, świadczyła o skali tej migracji. Wykształcenie zdobyły tu takie postaci jak Stanisłovas Rapolionis czy Abraomas Kulvietis. Drugim rektorem krakowskiej uczelni był Litwin Jan Wajduta, a pierwszym rektorem Akademii Wileńskiej – Piotr Skarga. Dopiero powstanie uniwersytetów w Królewcu i w Wilnie ograniczyło peregrynacje naukowców. Jednak wymiana akademicka stanowiła i nadal stanowi najważniejszy, najbardziej widoczny związek między stolicami jagiellońskimi.

9 Pomnik Grażyny i Litawora – powstał w 1884 roku dla uczczenia Mickiewicza, jest dziełem Alfreda Dauna. Stoi na Plantach przy ul. Poselskiej. Pięćdziesiąt lat po publikacji *Pana Tadeusza* postawiono pomnik, który odwołuje się do gustów raczej litewskich niż polskich. Jego paradoksalna symbolika musiała być wymowna w latach największej traumy obojga narodów.

10 Katedra wawelska – spacer kończy się na bulwarach wiślanych, między wzgórzem wawelskim a kościołem na Skałce. W szczególny sposób łączą się tu początki i końce różnego rodzaju relacji

krakowsko-litewskich. Tu ochrzczony został Władysław Jagiełło, tutaj poślubił Jadwigę. Na wzgórzu wawelskim miejsce spoczynku znaleźli Litwini – królowie Polski. W bazylice zobaczyć można pochodzący z 1900 roku pomnik Jerzego Radziwiłła, biskupa krakowskiego, którego nominacja na ten urząd wzbudziła tak wiele kontrowersji. Kaplica Zygmuntowska, gdzie pochowano ostatnich Jagiellonów, stała się wzorem dla kaplicy katedry wileńskiej, w której obecnie spoczywa św. Kazimierz.

11 Krypta Zasłużonych na Skałce – w kościele Paulinów spoczywają poeci, przez Litwinów uznani za znaczących dla literatury litewskiej. Znajdują się tu groby: Adama Asnyka – autora *Kiejstuta*; Wincentego Pola, który z Litwą wiąże się nie tylko poprzez pracę na Uniwersytecie Wileńskim i udział w powstaniu listopadowym, ale również jako autor *Pieśni o ziemi naszej*; Józefa Ignacego Kraszewskiego – twórcy wysoko cenionego przez Litwinów za *Anafielas* i *Kunigasa*. Tablicą pamiątkową uczczono Aleksandra Brücknera – autora naukowej krytyki źródeł do mitologii litewskiej *Starożytna Litwa*. Nauczycielem św. Kazimierza był spoczywający tu Jan Długosz. Symbolicznego znaczenia nabiera to, że pochowano tutaj Czesława Miłosza, który często i chętnie nazywał siebie ostatnim obywatelem Wielkiego Księstwa Litewskiego.